

บทบาทของชาวไทยเชื้อสายจีนต่อการตั้งโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอในตำบลเกาะยอ
อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

The role of Thai people of Chinese descent towards the establishment of
the Koh Yo Clay Tile Plant in Koh Yo Sub-district, Muang District, Songkhla
Province

อภิสิทธิ์ ทองศรี¹ วราภรณ์ ทนงค์ดี² และนิสากร กล้านรงค์³

Apisit Thongsri^{1*}, Waraphorn Tanongsak² and Nisakorn Klanarong³

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นบทความวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของชาวไทยเชื้อสายจีนในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ต่อการตั้งโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ และเพื่อศึกษาการกระจายตัวของโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษานี้ คือ กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน ผู้ที่อดีตเป็นเจ้าของโรงกระเบื้องดินเผา ในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำนวน 4 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แผนที่ เครื่องกำหนดตำแหน่งบนพื้นโลก (Global Positioning System, GPS) และ กล้องถ่ายรูป ใช้เก็บข้อมูลพิกัดทางภูมิศาสตร์ของที่ตั้งของโรงกระเบื้องในตำบลเกาะยอ ผลการศึกษพบ คนไทยเชื้อสายจีนที่เป็นเจ้าของหรือ ลูก หลาน ที่รับช่วงต่อในการทำโรงกระเบื้องเกาะยอ และยังคงอาศัยอยู่ในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีอยู่จำนวน 5 คน แต่สามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษานี้ จำนวน 4 คน ได้แก่ นางเหง แซ่ลิ้ม นายสุริยา ศีหะกะโร นายนิธย์ พงศ์พฤกษ์ และ นางอุบล บุญทอง การกระจายตัวของโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา พบว่า โรงกระเบื้องดินเผามีการกระจุกตัวอยู่ทางทิศใต้ของตำบลเกาะยอจำนวน 9 โรง โดยตั้งอยู่ใน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 4 บ้านสวนทุเรียน หมู่ 5 บ้านท่าไทร หมู่ 6 บ้านโนนบ้าน และหมู่ 7 บ้านป่าโหนด

คำสำคัญ: ชาวไทยเชื้อสายจีน โรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ ตำบลเกาะยอ

ABSTRACT

Clay tiles on Koh Yo are unique and have been famous for a long time. This article aims to 1) study the role of Thai people of Chinese descent in Koh Yo Sub-district, Muang District, Songkhla Province, towards the establishment of the Koh Yo Clay Tile Factory. And 2) to study the distribution of the Koh Yo Clay tile plant in Ko Yo sub-district, Muang district, Songkhla province. The main informants in this study were Thai people of Chinese descent, 4 people who were the former owners of a clay tile factory in Ko Yo Subdistrict, Mueang District, Songkhla Province. The tools used to collect data are interview forms, maps, global

¹ นิสิตสาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ E-mail: 611011079@tsu.ac.th

² อ.ดร. อาจารย์ประจำสาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ E-mail: waraphornntt@yahoo.com

³ ผศ. ดร. อาจารย์ประจำสาขาวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ E-mail: jkklanarong@gmail.com

positioning system (GPS) and a camera. The results showed that Thai people of Chinese descent who are the owners or who took over to build the Koh Yo clay tile plant, have migrant ancestors from China who started working as a general labour, clay tile factory employee and can set up their own clay tile plant which can be inherited for at least 3 generations. The distribution of the Koh Yo clay tile plant in Ko Yo sub-district, Muang district, Songkhla province was found to be concentrated in the south of Ko Yo sub-district in 4 villages, namely, Village No. 4 Ban Suan Durian, Village No. 5 Ban Tha Sai, Village No 6 Ban Naiban and Village No 7 Ban Pa Nod. Even though there is not a single clay tile plant left, but the people who contributed and the famous Ko Yo clay roof tiles are still visible in the traditional houses of Ko Yo and the old temples of Ko Yo, which should have a database for conservation for learning and promoting creative tourism in Ko Yo sub-district.

Keywords: Thai people of Chinese descent, Koh Yo Clay tiles, Koh Yo Sub-district

บทนำ

เกาะยอ เป็นเกาะที่ตั้งอยู่กลางทะเลสาบสงขลาตอนล่าง ในพื้นที่ของตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เคยมีชื่อเสียงในฐานะเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ กระเบื้องมุงหลังคา อิฐหน้าวัว อ่าง จนมีภาษิต ว่า “ ทิ้ง (สทิ้งหม้อ) ทำหม้อ เกาะยอทำอ่าง หัวเขา (หัวเขาแดง) ดักโพงพาง บ่อย่างทำเคย บ่อเตยसानสาต ” (สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ ก., 2542) มีการศึกษาถึงประวัติการทำเครื่องปั้นดินเผาของเกาะยอ กล่าวว่า “กลุ่มชนพวกแรกที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเริ่มตั้งแต่ในสมัยอยุธยา จนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 และ รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ กลุ่มคนจีนที่อพยพจากเมืองจีน และชาวจีนในประเทศไทยที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเกาะยอเป็นกลุ่มที่เข้ามาทำเครื่องปั้นดินเผา อิฐ กระเบื้อง ไห โอ่ง อ่าง เพราะบริเวณเกาะยอมีดินดีเหมาะแก่การทำเครื่องปั้นดินเผา ” (จีรนนท์ แป้นชาติ และ สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2562) การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของคนจีนในเกาะยอ และทำเครื่องปั้นดินเผาของเกาะยอส่งขายไปยังที่ต่าง ๆ ทั้งเมืองสงขลาเพื่อใช้ก่อสร้างอาคารแบบจีน กระเบื้องมุงหลังคาวัด และบ้านของชาวบ้านผู้มีฐานะดี และ อิฐหน้าวัวสามารถส่งไปขายถึงเมืองมลายูซึ่งมีการใช้อิฐหน้าวัวพื้นมลายูจะบังติกอ ที่เป็นมัสยิดเก่าแก่ของเมืองปัตตานี ที่ตั้งอยู่ในตำบลจะบังติกอ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ซึ่งสร้างขึ้นเมื่ออิระหะห์ศักราชที่ 1262 (พ.ศ. 2385) และ สิงคโปร์ (ชูลิพร ทวีศรี และ สิทธิพร ศรีม่วง, 2560) จนเป็นที่นิยมแพร่หลายและมีบันทึกว่า เจ้าพระยาวิเชียรคีรี (เม่น ณ สงขลา) ผู้สำเร็จราชการเมืองสงขลา ได้ผนวกเครื่องปั้นจากเกาะยอในบัญชีสิ่งของที่ส่งไปจัดแสดง ในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ครบ 100 ปี เมื่อปีมะเมีย จัตวาศก จุลศักราช 1244 (พ.ศ. 2425) ในจำนวนสิ่งของเหล่านั้น มีโอ่งเกาะยอ 12 ใบ อ่างเกาะยอ 3 ใบเถา 5 เถา พะเนียงเกาะยอ 12 ใบ ไหเกาะยอ 12 ใบ หม้อตุ๋นเกาะยอ 12 ใบ อิฐก่อ อิฐบ่อ อิฐหน้าวัว อิฐลักซุน อิฐฮั่นจิ กระเบื้องอิฐ กระเบื้องสุหอง กระเบื้องเจียพัง และกระเบื้องมุงหลังคา อย่างละ 12 แผ่น พร้อมกับส่งดินเกาะยอ ไป 12 ก้อน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าดินในเกาะยอมีคุณสมบัติพิเศษเหมาะที่จะใช้ทำเครื่องปั้นดินเผา (สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ ก., 2542; 526; สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ ข., 2542; 7715)

เป็นที่น่าเสียดายที่ปัจจุบันการทำเครื่องปั้นดินเผาที่เกาะยอเล็กร้างไปหมดแล้ว เตาเผาถูกรื้อเอาอิฐไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น ในเกาะยอไม่หลงเหลือเตาแม้แต่เตาเดียว สาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่เกาะยอ หลังมีการสร้างสะพานสะพานติณสูลานนท์เชื่อมเกาะยอกับแผ่นดินใหญ่ของอำเภอเมืองสงขลา และอำเภอสิงหนคร ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2529 ความสามารถเข้าถึงพื้นที่ที่สะดวกขึ้นทำให้มีการขยายตัวของชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพ ภูมิประเทศ

สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ประชากร เศรษฐกิจ และ สังคม (สิรินุช บุญช่วย, 2536; ชัยวุฒิ พิชะกุล, 2549; จีรนันท์ แป้นชาติ และ สิทธิพร ภิรมย์รัตน์, 2562) การศึกษา เรื่อง “ ความเปลี่ยนแปลงสิทธิการครอบครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินของชาวเกาะยอ” พบว่า พื้นที่ที่เคยใช้ทำกระเบื้องและอิฐ ได้แปรสภาพเป็นนาุ้ง (บรรจง วงศ์วิเชียร และคณะ, 2535 อ้างใน สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ก., 2542; 529) และ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายนอกพื้นที่เกาะยอที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานเครื่องปั้นดินเผา เนื่องจาก ผลกระทบจากการก่อสร้างอย่างอื่นเข้ามาแทนที่ ประกอบกับกระเบื้องดินเผาไม่สะดวกต่อการใช้ ต้องใช้เวลาในการผลิตนานกว่า ไม่สำหรับทำระแนงราคาสูง เป็นเหตุให้ต้นทุนสูง (สุภาคย์ อินทองคง และ สงบ ส่งเมือง, 2542; 97) การแพร่หลายของแผ่นเหล็กชุบสังกะสีที่ทำเป็นลูกฟูก ซึ่งมุงหลังคาง่าย ขนส่งสะดวก และลมพัดปลิวได้ยาก ทำให้มีผู้ใช้แทนกระเบื้องดินเผา และเมื่อมีกระเบื้องลอนคู่ที่ใช้ซีเมนต์ผสมแพร่หลาย การใช้กระเบื้องดินเผาจึงขาดความนิยม (สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ข., 2542; 7715) จากการศึกษาข้อมูลภาคสนามเบื้องต้นในพื้นที่ก็พบว่า กระเบื้องลอนคู่ที่ผลิตจากโรงงานมีผลต่อการเลิกผลิตกระเบื้องดินเผาของเกาะยอ เนื่องจากกระเบื้องลอนคู่มีราคาถูกกว่า ง่ายต่อการมุง และซ่อมแซมหลังคาบ้านเรือนพื้นถิ่นเกาะยอที่เคยมุงหลังคาด้วยอิฐดินเผา ก็เปลี่ยนมาเป็นกระเบื้องลอนคู่จำนวนหลายหลัง (การสัมภาษณ์นายสุริยา ศีหะกะโร ณ หมู่ที่ 5 บ้านท่าไทร เมื่อวันที่ 27 กันยายน 2564)

อย่างไรก็ตาม เครื่องปั้นดินเผาหลายรูปแบบยังเหลืออยู่ในแต่ละบ้านเกือบทุกครัวเรือน รวมทั้ง กระเบื้องมุงหลังคาอิฐหน้าวัว อิฐหยาบ อิฐบ่อ ก็ยังคงพบเห็นตามอาคารบ้านเรือนไทยพื้นถิ่น โบราณสถานวัดท้ายยอ วัดแหลมพ้อ มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลาได้มีการอนุรักษ์กระเบื้องดินเผาเกาะยอ โดยการนำไปมุงหลังคาบ้านทรงไทย (บ้านวิภาวดีรังสิต) ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ที่ หมู่ 1 บ้านอ่าวทราย ในสถาบันทักษิณคดีศึกษา ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และ ก่อสร้างบ้านทรงจีน (บ้านรัตนเลิศ) ซึ่งปัจจุบันตั้งอยู่ที่หน้าอาคาร 13 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา นอกจากนี้ บ้านพักอาศัย รีสอร์ท โฮมสเตย์ และ ร้านอาหารที่สร้างขึ้นใหม่จำนวนหลายหลังในตำบลเกาะยอ ก็มีการนำกระเบื้องดินเผา และอิฐเกาะยอมาประดับตกแต่ง ให้มี “ ความเป็นเกาะยอ” ปรากฏอยู่ แต่สิ่งหนึ่งที่สำคัญและยังไม่มีการจัดเก็บไว้เป็นหลักฐานคือ ข้อมูลของผู้ทำโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ ซึ่งเป็นชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเกาะยอและเป็นกลุ่มที่เข้ามาทำโรงกระเบื้อง และสามารถสร้างชื่อเสียงให้แก่เกาะยอในฐานะเป็นแหล่งผลิตกระเบื้องที่ดี ซึ่งบุคคลที่เป็นเจ้าของโรงกระเบื้อง และรุ่นลูก และ หลานที่สืบทอดกิจการก็กำลังใกล้จะหมดไปจากพื้นที่ ดังนั้นก่อนที่จะไม่มีผู้บอกเล่าประวัติของผู้มีบทบาทต่อการตั้งโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ จึงมีความจำเป็นต้องศึกษา และรวบรวมข้อมูลเพื่อให้คนในพื้นที่เกาะยอ เยาวชน มีความเข้าใจ และเห็นถึงความสำคัญ และเพื่อเป็นการสืบสานภูมิปัญญาที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ รวมทั้ง เครือข่ายการท่องเที่ยวของเกาะยอสามารถนำข้อมูลไปเผยแพร่ให้เห็นคุณค่า ความสำคัญ และนำไปส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านศิลปวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในพื้นที่เกาะยอ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทบาทของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ต่อการตั้งโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ
2. เพื่อศึกษาการกระจายตัวของโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

ในการศึกษานี้ประกอบด้วยข้อมูลปฐมภูมิ และ ข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ ข้อมูลเจ้าของ โรงกระเบื้อง ประวัติการตั้งโรงกระเบื้องดินเผา การสืบทอดในการทำกระเบื้องดินเผาเกายอ และ ตำแหน่งที่ตั้งของโรงกระเบื้องดินเผา เกายอ แหล่งข้อมูล คือ เจ้าของโรงกระเบื้องดินเผา และ ลูก หลานที่สืบทอดกิจการที่อาศัยอยู่ในตำบลเกายอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ส่วนข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับ ประวัติโรงกระเบื้องดินเผาเกายอ ที่ค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และข้อมูลจากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง

ผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษา คือ กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน ผู้ที่อดีตเป็นเจ้าของโรงกระเบื้องดินเผา ในตำบลเกายอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา จำนวน 4 คน

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลในการศึกษานี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แผนที่ เครื่องกำหนดตำแหน่งบนพื้นโลก (Global Positioning System, GPS) และ กล้องถ่ายรูป

1. แบบสัมภาษณ์ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ที่ได้กำหนดประเด็นคำถาม เกี่ยวกับประวัติชีวิต และ ประสบการณ์การทำโรงกระเบื้องดินเผา โดยยืดหยุ่น และเปิดกว้าง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ในการได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา
2. แผนที่ ใช้เป็นเครื่องในการกำหนดจุดที่ตั้งของโรงกระเบื้องในภาคสนามในตำบลเกายอ
3. GPS ใช้เก็บข้อมูลพิกัดทางภูมิศาสตร์ของที่ตั้งของโรงกระเบื้องในตำบลเกายอ
4. กล้องถ่ายรูป เพื่อบันทึกภาพผู้ให้ข้อมูลหลัก บริเวณที่เคยเป็นที่ตั้งโรงกระเบื้อง และ สถานที่ที่ยังคงมีหลักฐาน หรือร่องรอยของโรงกระเบื้อง กระเบื้อง และ อิฐเกายอ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล ในพื้นที่ตำบลเกายอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา และ เก็บข้อมูลตำแหน่งจุดที่ตั้งของโรงกระเบื้องในตำบลเกายอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยทำเครื่องหมายในแผนที่ พร้อมทั้งเก็บข้อมูลพิกัดทางภูมิศาสตร์ของตำแหน่งจุดที่ตั้งโดยเครื่องมือ GPS และบันทึกภาพ ด้วยกล้องถ่ายรูป

การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากแหล่งทุติยภูมิ และข้อมูลปฐมภูมิจากภาคสนาม จะนำมาจัดกระทำ โดยจำแนกประเด็น และสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตของวัตถุประสงค์ และนำเสนอข้อมูลโดยวิธีการพรรณนา โดยมีตาราง ภาพถ่าย และแผนที่ ประกอบการอธิบาย

ผลการวิจัย

บทบาทของคนไทยเชื้อสายจีนในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ต่อการตั้งโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ

ผลการศึกษาพบว่า คนไทยเชื้อสายจีนที่เป็นเจ้าของ หรือ ลูก หลาน ที่รับช่วงต่อในการทำโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ และยังคงอาศัยอยู่ในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีอยู่จำนวน 5 คน แต่สามารถเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาครั้งนี้จำนวน 4 คน ได้แก่ นางเหง แซ่ลิ่ม นายสุรียา ศีหะกะโร นายนิตย์ พงศ์พฤกษ์ และ นางอุบล บุญทอง

คนที่ 1 นางเหง แซ่ลิ่ม อายุ 93 ปี เป็นผู้สืบทอดโรงกระเบื้องจากนายไผ่ แซ่ลิ่ม มีความสัมพันธ์เป็นปู่ และเป็นผู้สร้างโรงกระเบื้อง โดยมีโรงกระเบื้องจำนวน 2 โรง นายไผ่ได้อพยพมาจากประเทศจีน เนื่องจากในประเทศจีนมีการสู้รบเกิดขึ้น ณ เวลานั้น จึงต้องแสวงหาโอกาสในชีวิตด้วยการอพยพไปยังต่างแดนด้วยวิธีการใช้เรือแจวสองดอก (เรือกัก) เป็นยานพาหนะในการเดินทาง โดยล่องมาทางทะเลจีนใต้ ผ่านทะเลอ่าวไทย และได้เทียบท่าที่เมืองสงขลา เมื่อถึงปลายทาง นายไผ่ แซ่ลิ่ม ได้ทำการสมัครงานเป็นลูกจ้างทำงานทั่วไป เพื่อหาเงินเลี้ยงชีพที่ในเมืองสงขลาอยู่ได้ระยะเวลานานหนึ่ง ก่อนที่จะย้ายเข้ามาเป็นลูกจ้างที่โรงกระเบื้องแห่งหนึ่งในตำบลเกาะยอ จนมีความรู้และความสามารถในการทำกระเบื้องอย่างชำนาญ หลังจากนั้นก็ได้สร้างโรงกระเบื้องเป็นของตนเอง อยู่บริเวณหลังโบสถ์วัดโคกเปี้ยว โดยมีการจ้างลูกน้องจำนวน 2 คน ซึ่งเป็นคนในพื้นที่เกาะยอ เพื่อมาช่วยเป็นแรงงานเสริมในการผลิตกระเบื้องให้ได้เต็มเตาเผาเร็วขึ้น โดยกระเบื้อง 1 เตา สามารถบรรจุกระเบื้องได้ประมาณ 80,000 แผ่น ลูกน้อง 1 คน สามารถผลิตกระเบื้องได้ประมาณ 800 แผ่น ต่อ 1 วัน ในการคิดค่าจ้างให้กับลูกน้องจะนับจากกระเบื้อง คือ 10,000 แผ่น ราคา 40 บาท นางเหง ได้ดำเนินกิจการต่อจากพ่อ คือ นายซู่ แซ่ลิ่มที่รับช่วงจากปู่ หลังจากที่ทำานเสียชีวิต และหลังจากแต่งงานนางเหงได้มาสร้างโรงกระเบื้องขึ้นใหม่อีก 1 โรงที่ฝั่งคลองวง โดยมีสามี ตัวเอง และ บุตรคนโต ช่วยกันทำ จนเลิกทำโรงกระเบื้องเนื่องจากประสบปัญหาดินหมด พื้นที่ได้ถูกน้ำกัดเซาะ และมีการเข้ามาแทนที่ของกระเบื้องลอนคู่ เกิดความไม่คุ้มค่ากับการลงทุนจึงได้เลิกทำโรงกระเบื้อง

คนที่ 2 นายสุรียา ศีหะกะโร อายุ 68 ปี สืบทอดโรงกระเบื้องมาจากนายเชียน ไม่ทราบนามสกุล มีความสัมพันธ์เป็นปู่ ซึ่งต้นตระกูลอพยพมาจากประเทศจีน นายเชียน เป็นผู้สร้างโรงกระเบื้อง โดยมีโรงกระเบื้องจำนวน 2 โรง นายเชียน มีลูกทั้งหมด 7 คน แต่มีแค่ 2 คน ที่สืบทอดโรงกระเบื้องต่อ ได้แก่ นายชู่เชียน ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นลุง และนายชู่ห่อง ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็นปิตา หลังจากนั้นนายชู่ห่องได้เสียชีวิตลง นายสุรียา ศีหะกะโร ซึ่งเป็นรุ่นที่ 3 ของตระกูล ได้สืบทอดต่อ โดยสร้างโรงกระเบื้อง 2 โรง โรงที่ 1 ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 บ้านสวนใหม่ และโรงที่ 2 ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 บ้านท่าไทร โดยกระเบื้องที่ผลิต ณ เวลานั้นมีทั้งหมด 5 ชนิด ได้แก่ อิฐหยาบ อิฐบ่อ อิฐหน้าวัว อิฐเสี้ยว และอิฐร่อง นายสุรียา ทำโรงกระเบื้องอยู่ระยะเวลานานหนึ่ง จนกระทั่งมีอายุประมาณ 20 ปี จึงได้เลิกทำโรงกระเบื้อง เนื่องจากได้มีการผลิตกระเบื้องลอนคู่เข้ามาแทนที่ ประกอบกับมีการใช้เงินลงทุนในการทำโรงกระเบื้องค่อนข้างสูง

คนที่ 3 นายนิตย์ พงศ์พฤกษ์ อายุ 77 ปี แรกเริ่มนายจู้เค็ด แซ่เฮ่า มีความสัมพันธ์เป็นปู่ ซึ่งเป็นผู้อพยพมาจากมณฑลไหหลำ ประเทศจีน เนื่องจากเกิดความยากจน ฐานะทางการเงินค่อนข้างลำบาก จึงตัดสินใจออกเดินทางไปยังต่างแดน การอพยพเข้ามาโดยใช้เรือสำเภา และเรือแจวเป็นยานพาหนะในการเดินทางจากทะเลจีนใต้ผ่านทะเลอ่าวไทย และมาเทียบท่าที่เมืองสงขลา โดยช่วงแรกจะทำงานรับจ้างทั่วไปที่ในเมืองสงขลา ก่อนที่ได้อพยพเข้ามาในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เพื่อมาทำงานรับจ้างที่โรงกระเบื้องเกาะยอ จนมีความรู้ความสามารถ และเล็งเห็นว่าตนเองเริ่มพอที่จะสามารถเป็นนายจ้างได้ จึงทำการสร้างโรงกระเบื้องเป็นของตนเองจำนวน 5 โรง ซึ่งอยู่ใกล้กับวัดโคกเปี้ยว และบางส่วนตั้งอยู่ที่บริเวณปาก

คลองวง หรือคลองลากไม้ โดยมีการทำกระเบื้อง 2 แบบ ได้แก่ กระเบื้องมุงหลังคาและกระเบื้องครอบจั่ว ส่วนนายนิธย์ ไม่ได้ทำโรงกระเบื้อง เนื่องจากได้เลิกไปก่อนตั้งแต่ยังอายุน้อย

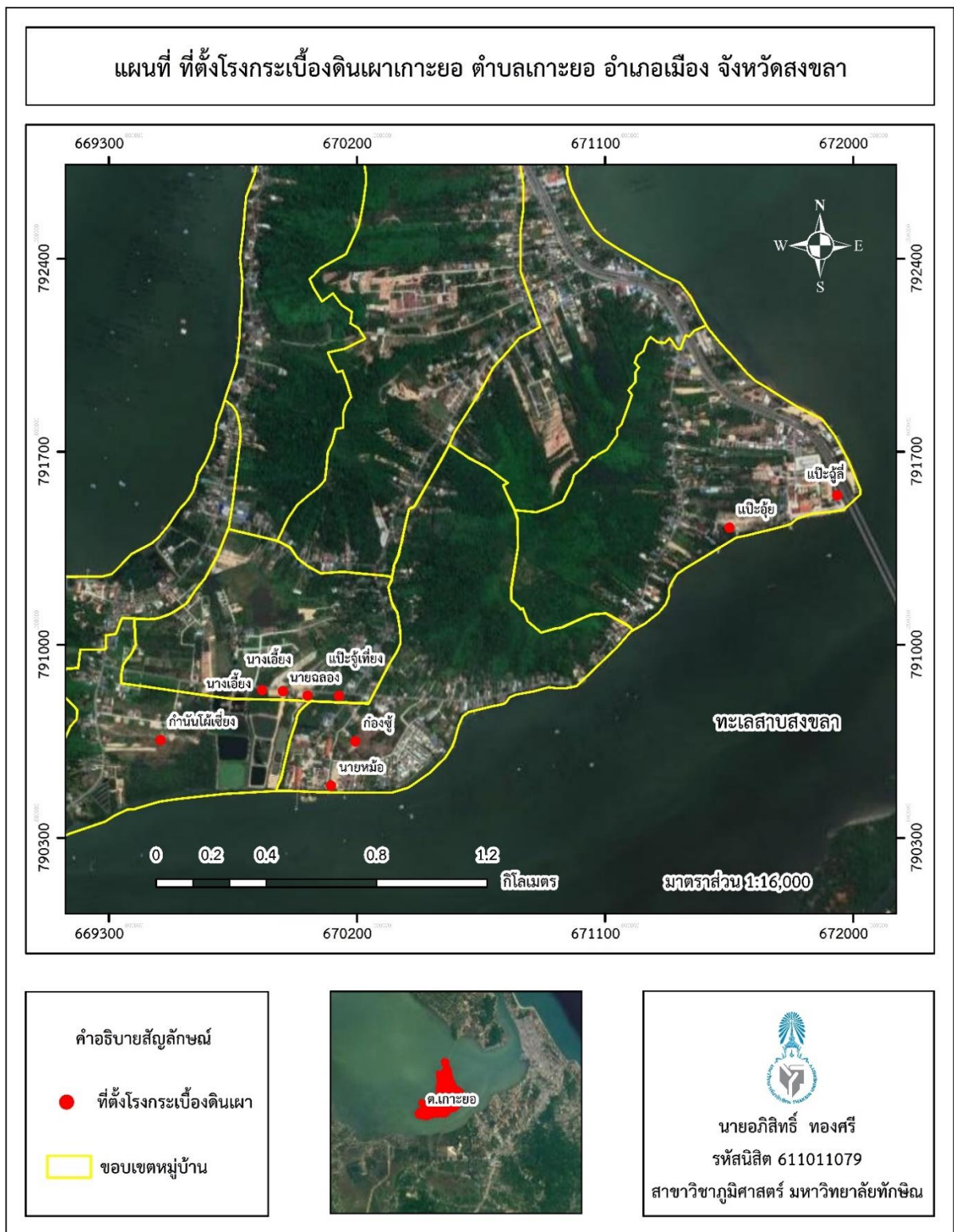
คนที่ 4 นางอุบล บุญทอง อายุ 76 ปี มีบรรพบุรุษเป็นคนจีน แต่ไม่สามารถระบุได้ว่าเป็นคนจีนที่อพยพมาจากมณฑลใด นางอุบล ได้รับการสืบทอดโรงกระเบื้องจาก นายฉายเลียง บุญทอง มีความสัมพันธ์เป็นพ่อ และเป็นผู้สร้างโรงกระเบื้อง โดยมีโรงกระเบื้องจำนวน 2 โรง โรงที่ 1 ตั้งอยู่ที่คลองลากไม้ (คลองตม) และโรงที่ 2 ตั้งอยู่ที่ตรงข้ามวัดโคกเปี้ยว ฝั่งท่านางหอม โดยนางอุบล เริ่มทำโรงกระเบื้องตั้งแต่อายุประมาณ 10 ปี ซึ่งทำโรงกระเบื้องเป็นระยะเวลาประมาณ 40 ปี โดยมีลูกจ้าง 3 - 4 คน กระเบื้องที่ผลิต คือ กระเบื้องมุงหลังคา เวลานั้นจำหน่ายราคาแผ่นละ 2 บาท

การกระจายตัวของโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

จากการศึกษาการกระจายตัวของโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา พบว่า มีโรงกระเบื้องดินเผามีการกระจุกตัวอยู่ทางทิศใต้ของตำบลเกาะยอ โดยตั้งอยู่ใน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 4 บ้านสวนทุเรียน หมู่ 5 บ้านท่าไทร หมู่ 6 บ้านในบ้น และ และหมู่ 7 บ้านป่าโหนด จำนวน 9 โรง (ดูตารางที่ 1 และ ภาพที่ 1)

ตารางที่ 1 ที่ตั้งของโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

หมู่บ้าน	ชื่อเจ้าของโรงกระเบื้อง ดินเผาเกาะยอ	ค่าพิกัด		จำนวนโรงกระเบื้อง ดินเผาเกาะยอ
		X	Y	
ม. 4 บ้านสวนทุเรียน	แป๊ะอู๋ย	671551.5	791425.3	1 โรง
	แป๊ะอู๋ลี	671941.9	791542.4	1 โรง
ม. 5 บ้านท่าไทร	ก่องซู้	670194.1	790649.9	1 โรง
	กำนันโฝ้เซียง	669487.5	790654.9	1 โรง
ม.6 บ้านในบ้น	นางเอี้ยง	670134.9	790815.1	2 โรง
		670021.1	790815.9	
	นายฉลอง	669931.6	790832.2	1 โรง
	แป๊ะจู้เที่ยง	669855.5	790836.1	1 โรง
ม. 7 บ้านป่าโหนด	นายหม้อ	670105.7	790489.8	1 โรง

ภาพที่ 1 การกระจายของโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

จากการลงเก็บค่าพิกัดของโรงกระเบื้องดินเผา โดยการนำทางของหลานเจ้าของโรงกระเบื้องที่ยังทันได้เห็นโรงกระเบื้องดินเผา เคยวิ่งเล่นและนอนค้างที่โรงกระเบื้อง พบว่าโรงกระเบื้องเก่าบางแห่งยังคงมีเศษอิฐ และ กระเบื้องที่แตกตกหล่นหลงเหลืออยู่ แต่ส่วนมากได้ถูกเปลี่ยนสภาพเป็นสวนมะพร้าว ปรับพื้นที่ ถมที่เพื่อปลูกสร้างอาคาร และ สร้างสะพาน (ดังภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 เศษกระเบื้อง และอิฐ ของโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ บริเวณหมู่ 5 บ้านท่าไทร

ยังพบร่องรอยของลำคลองเดิม แต่บางคลองถูกถม และสร้างสิ่งก่อสร้าง โรงกระเบื้องดินเผา นิยมตั้งบริเวณใกล้ลำคลอง เนื่องจากการสัญจรของเรือสินค้าเดินทางสะดวก และต้องมีพื้นที่ราบ โลงแฉ่ง ปรุจากน้ำท่วมขัง เพราะต้องมีพื้นที่เป็นลานกว้างสำหรับการตากกระเบื้อง และจะมีพื้นที่ยกสูงอยู่เล็กน้อยที่ใช้เป็นสถานที่ตั้งเตาเผากระเบื้อง กระเบื้องดินเผานับเป็นสินค้าที่ จีน มาเลเซีย และสิงคโปร์ ต้องการเป็นอย่างมาก การคมนาคมยังส่งผลต่อการกระจายตัวของโรงกระเบื้องดินเผา คือ เส้นทางของคลองในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เนื่องด้วยมีการติดต่อกับทะเลสาบสงขลาครอบคลุมไปจนถึง จังหวัดพัทลุง และเป็นเส้นทางผ่านเข้าออกสู่ทะเลอ่าวไทย ทำให้การเข้าถึงของเรือสำเภาของพ่อค้าจากประเทศต่าง ๆ และเรือของชาวบ้านสามารถเข้าถึงโรงกระเบื้องดินเผาได้สะดวกในการบรรทุกสินค้าเข้าออก

สรุปผลและอภิปรายผล

จากการศึกษาบทบาทของชาวไทยเชื้อสายจีนต่อการตั้งโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอ พบว่า บรรพบุรุษของชาวไทยเชื้อสายจีน เป็นผู้อพยพมาจากประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ เริ่มแรกจากการทำงานเป็นแรงงานรับจ้างในอำเภอเมืองสงขลา และย้ายถิ่นอีกครั้งมายังเกาะยอ เพื่อเป็นลูกจ้างที่โรงกระเบื้อง อาศัยความมีมานะ อดทน ประหยัด และ เรียนรู้ จนสามารถเปลี่ยนสถานะจากแรงงานรับจ้างมาเป็นเจ้าของโรงกระเบื้อง ทำมาค้าขายจนมีฐานะในตำบลเกาะยอ และ ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันชาวไทยเชื้อสายจีน โดยถ่ายทอดประสบการณ์การทำโรงกระเบื้อง และมีการขยายจำนวนโรงกระเบื้อง ซึ่งในสมัยที่โรงกระเบื้องเฟื่องฟูมีการศึกษาคาดว่าจะมีประมาณ 200 โรง (สุภาศัย อินทอง และ สงบ ส่งเมือง, 2542) ชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นต่อมาก็ได้รับการสืบทอด ดังปรากฏว่ากระเบื้องเกาะยอมีอัตลักษณ์ เป็นงานปั้นที่ยอมรับ และได้รับการยกย่องว่าเป็นกระเบื้องชั้นดี มีการส่งไปขายทั้งในพื้นที่จังหวัดสงขลา ต่างจังหวัดในภูมิภาคภาคใต้ กรุงเทพฯ และ ส่งไปขายยังต่างประเทศ ในประเทศมาเลเซีย และ อินโดนีเซีย และ สิงคโปร์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษา ของ ไกรวิสุทธิ์ วัฒนศัพท์ทอสกุล (2563) ที่พบว่าชาวไทยเชื้อสายจีนในจังหวัดเชียงใหม่ที่ค้าขายอยู่บริเวณย่าน ตรอกเหล่าโจ้วได้นำอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในความเป็นตัวตนที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ แนวคิด ค่านิยม คติความเชื่อในวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนมาเพิ่มมูลค่า โดยแสดงให้เห็นความเป็นตัวตนที่โดดเด่นและเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในพื้นที่พหุวัฒนธรรม ขณะเดียวกันก็ใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมต่อยอดด้านการค้าขาย สร้างผลประโยชน์ก่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจต่อครอบครัวและชุมชน จนกลายมาเป็น “ตรอกเหล่าโจ้ว”

ส่วนการศึกษาการกระจายตัวของโรงกระเบื้องดินเผาเกาะยอในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลาซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ ในการตั้งโรงกระเบื้อง ได้แก่ ลำคลอง พื้นที่ราบ โลงแจ้ง ปราดจากน้ำท่วมขัง และความสามารถในการเข้าถึง เพื่อการขนถ่ายกระเบื้องไปจำหน่ายยังบริเวณต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาของ จิราพัชร ปังตา (2562) ที่ศึกษาจากเผาถ่านไม้โกงกาง อำเภอเมือง จังหวัดสตูล พบว่าบริเวณ และ ตำแหน่งที่ตั้งโรงเผาถ่านไม้โกงกาง จะพบลำคลองจำนวนมาก และเป็นเส้นทางน้ำสายสำคัญในอดีตที่ใช้เดินเรือของเรือสำเภาจีน เรือสินค้าของมาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ เพื่อติดต่อค้าขาย และต้องมีพื้นที่ราบที่เหมาะสมแก่การตั้งหลุมเผาถ่าน และ ป่าชายเลน ซึ่งเป็นไม้โกงกางที่อุดมสมบูรณ์ เพื่อเป็นวัตถุดิบสำหรับผลิตถ่านไม้ ซึ่งถ่านไม้โกงกางได้รับการยอมรับว่าถ่านไม้ที่มีคุณภาพสูง ติดไฟนาน ให้ความร้อนที่ดี และ ไม่มีควัน

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยนี้เป็นการเริ่มศึกษา และรวบรวมประวัติของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาทในการสร้างโรงกระเบื้อง ซึ่งควรมีการศึกษาเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ ทั้งในพื้นที่เกาะยอ และ พื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัดสงขลา

สำหรับองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยอ ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลด้วยระบบภูมิสารสนเทศ เกี่ยวกับ ประวัติของชาวไทยเชื้อสายจีนที่มีบทบาทในการสร้างโรงกระเบื้อง ตำแหน่งที่ตั้งโรงกระเบื้อง บ้านเรือนไทยของเกาะยอที่มุงหลังคาด้วยกระเบื้องเกาะยอ และ สถานที่ที่ยังมีการใช้ประโยชน์จากกระเบื้องเกาะยอ และจัดทำเป็นหนังสือ หรือเผยแพร่บนสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อการเรียนรู้ และ การดึงดูดนักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- ไกรวิสุทธิ์ รัชชภัณฑ์ทอสกุล. (2563). **อัตลักษณ์ของชาวจีนตรอกเหล้าโจ้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา).นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- จิรนนท์ แป้นชาติรี และสิทธิพร พิรมย์รัตน์. (2561). **การศึกษาการรับรู้ผลกระทบจากการตั้งถิ่นฐานและการเติบโตของชุมชนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวัฒนธรรมเกาะยอ**.วิทยานิพนธ์ การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิราพัชร ปิงตา. (2562). “ซากเผาถ่านไม้โก่งกวาง อำเภอเมือง จังหวัดสตูล,”. ใน **การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติครั้งที่ 2**. วันที่ 5 – 6 สิงหาคม 2562 หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จังหวัดสงขลา. หน้า 479 – 487.
- ชลธิพร ทวีศรี และสิทธิพร ศรีผ่อง. (2562). “ศึกษาองค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมพื้นที่ชุมชนเกาะยอ,”. ใน **การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติครั้งที่ 2**. วันที่ 5 – 6 สิงหาคม 2562 หอประชุมเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา จังหวัดสงขลา. หน้า 243 – 252.
- บรรจง วงศ์วิเชียร ทวี मारเสนา และสมพร ชุมเพชร. (2535). **ความเปลี่ยนแปลงสิทธิการครอบครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินของชาวเกาะยอ**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไทยคดีศึกษา. สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒวิทยาเขตสงขลา.
- ภัทรภร สุวรรณจินดา และหลี่ เหมินเหลียง. (2559). **การปรับตัวทางวัฒนธรรมของคนไทยเชื้อสายจีนย่านยาวราช**. มหาบัณฑิต ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ก. (2542). “สถาปัตยกรรมพื้นบ้านภาคใต้” ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 16**. กรุงเทพฯ : บริษัทสยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด. หน้า 7704 – 7721.
- สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ข. (2542). “เกาะยอ” ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 2**. กรุงเทพฯ : บริษัทสยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด. หน้า 525 – 530.
- สุภาภย์ อินทองคง และสงบ ส่งเมือง. (2542) “กระเบื้องดินเผาเมืองสงขลา” ใน **สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 1**. กรุงเทพฯ : บริษัทสยามเพรส แมเนจเม้นท์ จำกัด. หน้า 90 – 98.
- สิรินุช บุญช่วย, (2536). **การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมของชาวตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา หลังจากการสร้างสะพานติณสูลานนท์**. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไทยคดีศึกษา. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒวิทยาเขตสงขลา.

บุคลากรกรม

นิത്യ พงศ์พฤกษ์ (ผู้ให้สัมภาษณ์), อภิสิตี ทองศรี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 3 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 11 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2564.

สุรียา ศีหะกะโร (ผู้ให้สัมภาษณ์), อภิสิตี ทองศรี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านเลขที่ 35 หมู่ที่ 5 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 9 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2564.

เหง แซ่ลิ้ม (ผู้ให้สัมภาษณ์), อภิสิตี ทองศรี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านเลขที่ 3 หมู่ 4 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 9 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2564.

อุบล บุญทอง (ผู้ให้สัมภาษณ์), อภิสิตี ทองศรี (ผู้สัมภาษณ์), บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 5 ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 11 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2564.